

Milton Friedman – obhájce svobody

PETR MACH

Ve věku 94 let zemřel v Kalifornii Milton Friedman, profesor Stanfordské univerzity, obhájce svobodného kapitalismu, muž, který významně ovlivnil politiku a hospodářství 20. století.

Milton Friedman se narodil roku 1912 v New Yorku v rodině přistěhovalců z Podkarpatské Rusi. V roce 1933 vystudoval ekonomii na Chicagské univerzitě, kde byl později v šedesátých a sedmdesátých letech profesorem. On a další ekonomové udělali z Chicagské školy více než jen slavnou univerzitu – chicagská škola se stala názorovou a metodologickou platformou, která se stala významnou protiváhou socializujícím tendencím poloviny 20. století. Chicagští ekonomové obhajovali kapitalismus, soukromé vlastnictví a svobodnou tvorbu cen na trhu oproti socialistům všeho druhu, státnímu vlastnictví a cenovým regulacím. V roce 1976 získal Milton Friedman za svůj přínos ekonomické vědě Nobelovu cenu.

Milton Friedman (1912–2006)

Friedman přesvědčivě vyvrátil iluzi třetí cesty – skloubení ekonomického socialismu s politickou pluralitou. Bez existence soukromého vlastnictví výrobních prostředků nelze získávat prostředky pro hájení změny politického uspořádání – těžko tedy lze v socialistické společnosti obhajovat kapitalismus, zatímco svobodná kapitalistická společnost umožňuje hájit zavádění socialismu. Zatímco v ekonomicky nesvobodné společnosti nelze mít politickou svobodu, naopak – zdá se – to jde: Dnešní Čína nebo někdejší Chile jsou příklady zemí s rozšiřující se ekonomickou svobodou, avšak s monopolem na politickou moc. V sedmdesátých letech Friedman podnikl v Chile řadu přednášek a kolegové z Chicaga radili Pinochetově vládě v ekonomických otázkách. Chile následně radikálně privatizovalo státní majetek, liberalizovalo ceny a záhy se stalo ekonomikou s nejrychlejším růstem životní úrovně

(Pokračování na str. 2)

NEZÁVISLÉ STÁTY V EVROPĚ

V této rubrice představujeme západoevropské země, které nejsou členy EU. Existenci nezávislých jurisdikcí považujeme za garanci svobody a prosperity v Evropě. Státy, na které se nevztahují daňové a jiné direktivy EU, mohou nízkým zdaněním a vysokou prosperitou dávat příklad ostatním zemím.

GIBRALTAR

Státní zřízení: Gibraltar je britské zámořské území s vlastním parlamentem a ústavou. Do parlamentu se volí 15 členů, přičemž každá strana nominuje 8 kandidátů. Do parlamentu je zvoleno 15 kandidátů s nejvyšším počtem hlasů, což prakticky zaručuje vítězně straně pokaždé většinu 8 mandátů proti 7 opozičním. Ve vnějších vztazích zastupuje Gibraltar Velká Británie.

Rozloha: 6,5 km²

Populace: 28 779

HDP na obyvatele: 36 539 USD

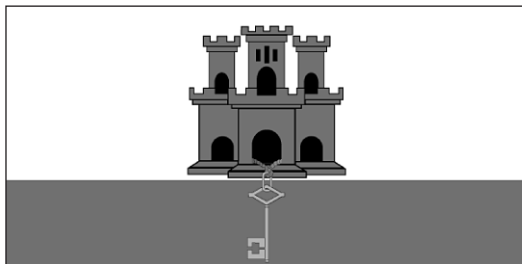
Reálný růst HDP: 8% (2004), 7% (2005)

Míra přerozdělování: Vládní sektor utráčí 30,3% HDP (v Británii 38,2%, v ČR 44,2% HDP)

Inflace: 2,8% (gibraltarská libra)

Nezaměstnanost: 2%

Daně: Na Gibraltaru se neplatí daně z kapitálových výnosů ani z dividend. Neexistuje DPH ani daně z nemovitostí, nemají daně dědické ani darovací. Firmy platí daň 20% ze zisku do 35 tisíc liber (1,5 mil Kč), jinak 35%. Daň z příjmu fyzických osob je 17-35% nad nezdanitelným minimem 2580 liber (108 tisíc Kč ročně). Existuje ještě 1% daň z casinových výher. Sociální pojištění nemá procentní sazbu, ale platí se v absolutní

výši bez ohledu na příjem: 20,75 liber týdně (870 Kč) zaměstnanec, 26,2 libry týdně (1100 Kč) zaměstnavatel. OSVČ platí 23,98 libry (1000 Kč) týdně, neplatí ho lidé nad 60 let. Státní důchod pro osoby bez jiných příjmů činí 98,2 libry týdně (4124 Kč) pro jednotlivce a 131 liber týdně

(5500 Kč) pro pár. Důchodový věk je 65 pro muže a 60 let pro ženy.

Zahraniční vztahy:

Gibraltar není členskou zemí EU, ale jako britské zámořské území je nepřímo součástí území EU. V britské přístupové smlouvě bylo nicméně dojednáno, že Gibraltar nebude součástí jednotného trhu EU, celní unie EU, a že ani nepodléhá společné zemědělské politice EU. Na Gibraltar se tedy nevztahují příslušné směrnice a regulace EU. Gibraltar nepřispívá ani skrze Velkou Británii do pokladny EU, nicméně pobírá některé evropské dotace a fondy, ročně asi 1,4 mil liber (60 mil. Kč).

Zdroje: www.gibraltar.gov.gi, www.bakertillygibraltar.gi, <http://en.wikipedia.org/wiki/Gibraltar>, CIA Factbook, www.chronicle.gi/Features/Caruana%20Budget/Caruana%20Statement.htm

Milton...

(Pokračování ze str. 1)

v regionu. Chilský penzijní systém se stal jedním ze vzorů k provádění penzijních reforem.

Se svou ženou Rose založil Milton Friedman Nadaci pro svobodu volby ve školství. Obhajovali systém, který by přinesl konkurenci do sektoru vzdělávání – rodiče dětí školou povinných by získali od státu kupony, kterými by mohli platit za vzdělání jak na státních tak soukromých školách, přičemž takto vzniklá konkurence by zvýšila kvalitu školství a postupně by eliminovala státní školy.

Friedmanovy názory v měnových otázkách jsou v ekonomii známé jako monetarismus. Friedman oprávil starou dobrou kvantitativní teorii peněz a znovu dokázal, že „inflace je vždy a všude peněžní jev“. V sedmdesátých letech, kdy politici běžně sváděli inflaci na svévoli ropných šejků,

ukazoval, že jedině nárůst peněžní zásoby způsobovaný vládou či centrální bankou je pravou příčinou inflace. Friedman přinesl jasné doporučení – centrální banka má tisknout peníze mírně a plynule, aby výsledkem bylo jen nulové nebo velmi mírné zvyšování cenové hladiny. Tato doporučení se později stala politikou mnoha centrálních bank. Další důležité monetaristické doporučení bylo uvolnit měnové kurzy. Kurz by měl být ponechán trhu jako každá jiná cena v ekonomice a jen volný kurz umožní docílit stability domácí cenové hladiny. Dnes jsou mírná inflace a volně plovoucí kurz považovány za samozřejmost, byť mnohé centrální banky experimentují s „cílováním inflace“, kdy „šlapou na brzdu a přidávají plyn“ regulováním úrokových sazeb v rozporu s monetaristickými doporučeními. Monetaristé byli proti „vyladování“ měnové politiky: má se dodržovat předem dané pravidlo (růst peněžní zásoby o stálé mírné procento), protože ekonomika reaguje (na měnové impulsy) se zpožděním a výsledný dopad

opatření tak může být jiný, než jak byl původně centrálními bankéři zamýšlený.

Když v roce 2002 vznikla jednotná evropská měna euro, byl to krok proti mnoha Friedmanovým doporučením. Fixní kurzy či jednotná měna podle Friedmana neumožňují hladké přizpůsobování přeshraničních toků peněz, a proto mohou vést ke zvýšení inflace v oblastech, kam zrovna putují peníze investorů a turistů, naopak odliv peněz může v jiném koutě měnové oblasti přinést recesi a růst nezaměstnanosti. Proto Friedman tehdy předvídal rozpad eurozóny do 15 let. Krachu eura se Friedman nedočkal. Za 10 let zjistíme, zda se mýlil, či zda byla jeho predikce správná.

Milton Friedman pomohl zvrátit v 60. a 70. letech trend zvyšování daní a rostoucích zásahů státu do ekonomiky. Je autorem řady konceptů, které se v době zrodu zdály radikální, ale dnes jsou všeobecně považovány za správné. Milton Friedman byl jedním z největších ekonomů 20. století a je jisté, že jeho dílo a myšlenky jej na dlouho přežijí.

Cesta Gibraltaru ke svobodě

DINA CHMAITILLOVÁ

Cesta Gibraltaru ke „svobodě“ byla velmi dlouhá a trnitá. Proto i kořeny dnešního gibraltarského nacionalismu a snahu o osamostatnění lze hledat v jeho pohnutých dějinách. Gibraltar pamatuje násilné obléhání roku 1309, „Velké obléhání“ roku 1779 i španělskou blokádu, která končí rokem 2006.

Britská nadvláda nad strategicky dobře umístěnou „Skálou“ trvá od roku 1704, kdy se během Války o dědictví španělské vrátilo Britské královské loďstvo Sira George Rooka z neúspěšného obléhání Barcelony. Velká Británie toto území ubránila a v roce 1713 jí byl Gibraltar na základě desátého článku Utrechtské smlouvy na věčnost přiznán. Gibraltar se měl jako britská kolonie velmi dobře. S rozpadem koloniálního systému byl v roce 1946 Organizací spojených národů připsán na seznam kolonií, které směřují k postupné dekolonizaci. To se však nelíbilo Španělsku, které po svém vstupu do OSN v roce 1955 žádalo s podporou Latinské Ameriky a dalších celkově 73 zemí navrácení Gibraltarů na základě principu územní integrity. Tento argument odmítla Velká Británie i všechny země Britského společenství národů (*British Commonwealth*). Následně Velká Británie prohlásila, že rozhodnutí nechá plně na obyvatelích Gibraltarů, kteří o svém případném připojení ke Španělsku měli hlasovat v referendu, které se konalo v roce 1967. Referendum dopadlo ve pro-

spěch Velké Británie a díky tomu začala příprava gibraltarské Ústavy.

Ústava schválená v roce 1969 byla jedním z nejdůležitějších mezníků, které vydláždily cestu Gibraltarů k větší samo-

Když na Gibraltarů přistávají letadla, auta musí stát na červenou

statnosti. Ústava přinesla Gibraltarů větší samostatnost ve vnitřní správě země, Listinu základních práv a svobod a možnost zvolit si své zástupce do gibraltarského parlamentu, zatímco zahraniční záležitosti země byly svěřeny do správy Velké Británie. Velkou změnou byla pro Gibraltar funkce Guvernéra, který funguje jako spojka mezi Gibraltarů a Velkou Británií. Guvernéř, vybraný britským parlamentem (a jmenovaný královnou) má významnou legislativní pravomoc – může sám navrhopvat parlamentu zákony, v naléhavých případech může dokonce sám prohlásit zákon platným,

ale jen s řádně doloženým zdůvodněním. Pokud by zdůvodnění nebylo následně přijato, zákon musí být stažen. Guvernéř má i významnou exekutivní pravomoc. Může vetovat zákony, byť královna může svým podpisem nechat zákon projít i přes veto Guvernéra. Guvernéř také vybírá a jmenuje z nejsilnější zvolené strany premiéra a jmenuje ministry, po konzultaci s vládní stranou i opozicí vybírá předsedu sněmovny (nad rámec zvolených 15 poslanců), jmenuje členy obecního úřadu Gibraltarů. V nespolední řadě spravuje zahraniční politiku Gibraltarů prostřednictvím komunikace s ministrem zahraničí Velké Británie. Přestože je kultura Gibraltarů a Velké Británie značně odlišná a snaha o samostatnost Gibraltarů velká, nemají

Gibraltárané tendence k omezení guvernéřských pravomocí či ke zrušení postu.

Po přijetí Ústavy v roce 1969 Španělsko na protest uzavřelo hranice s Gibraltarů, zrušilo s ním jakoukoliv komunikaci (telefonní, leteckou) a spolupráci. Je s podivem, že přestože tato přehnaná reakce Španělska nic nevyřešila a španělské politice přinesla spíše ještě více odmítavý postoj Gibraltáranů, byly tyto zákazy téměř beze změny platné až do září 2006. O těchto restrikcích a o svrchovanosti nad Gibraltarů vedli od roku 1985 Španělsko a Velká Británie tzv. bruselská jednání. Přes více či méně zdárné pokusy a návrhy

došly společně obě země v roce 2001 k návrhu o sdílené suverenitě nad Gibraltarem.

K odsouhlasení tohoto návrhu bylo v roce 2002 na Gibraltar vypsané referendum. Účastnilo se ho 87,9% obyvatel a na otázku, zda souhlasí se suverenitou nad Gibraltarem sdílely Velké Británie a Španělsko, odpověděli velmi jednoznačně – v 99% odevzdaných hlasů – NE. V tomtéž roce vešel v platnost britský Zákon o zámořských územích (*The British Overseas Territories Act 2002*), díky kterému se změnil gibraltarský status z „britského závislého území“ na „britské zámořské území“ a který zároveň uzákonil automatické získání britského občanství, které bylo možné získat již v roce 1983, ale jen na základě žádosti. I přes tyto úspěchy politická reprezentace Gibraltar neustávala ve tvrdém vyjednávání a v roce 2004, okamžitě po oslavách 300. výročí pod Britskou vlajkou, dostala možnost účastnit se a hlavně vyjednávat jako plnohodnotný partner v „Trojstranných rozhovorech“. Hlavním cílem

Gibraltaru bylo vyjednání revize Ústavy z roku 1969 o kterou se pokoušeli již od roku 1999 a vyjednání alespoň částečné dohody ohledně telefonní komunikace a oboustranného užívání letišť.

To, o čem obyvatelé Gibraltar dlouho snili, se z velké části povedlo. V polovině roku 2006 byla připravena revize Ústavy z roku 1969, která zaručuje nekolonialistický vztah Gibraltar s Velkou Británií, právo na sebeurčení (ale ne na nezávislost) a v neposlední řadě Gibraltar garantuje, že nebude probíhat žádné vyjednávání za jejich zády a také, že bude pod Britskou nadvládou jen po dobu, kterou sami obyvatelé budou chtít. To je pro Gibraltar klíčové ustanovení, za které léta bojovali. O přijetí nového znění Ústavy občané rozhodují v referendu 30. listopadu 2006. Tento článek je psán pár dní před konáním referenda a i přesto se již teď odvažují tvrdit, že obyvatelé nového znění Ústavy schválí.

V září 2006 v Cordobě došly Španělsko, Velká Británie a Gibraltar (již jako rovnocenný partner) k dohodě, která ruší ko-

munikační blokádu – bude zpřístupněna letecká a pozemní doprava, zavedeno telekomunikační spojení a roaming. Gibraltar na druhé straně umožní na svém území otevření španělského kulturního institutu Cervantes.

Přestože Gibraltar nedosáhl plné suverenity a nezávislosti, je pro něj nyní status tím nejvýhodnějším co mohl získat, jak z ekonomického tak ze zahraničně-politického hlediska. Má neomezené právo rozhodovat o domácí politice včetně výše daní a současně je stále pod vojenskou ochranou britské královské koruny. V neposlední řadě má v Ústavě možnost rozhodnout o své nezávislosti (se španělským a britským souhlasem). Gibraltaráné vědí, že úplná nezávislost pro ně nyní až tak výhodná není, ale již možnost rozhodnout o sobě je dělá svobodnějšími.

Autorka studuje politologii a mezinárodní vztahy na Fakultě sociálních věd University Karlovy a pracuje v Centru pro ekonomiku a politiku

REGULAČNÍ POSTŘEHY

○ nezkolaudovatelnosti

Můj dobrý přítel nedávno dokončil poměrně náročnou rekonstrukci bytu, k níž měl vydáno stavební povolení. Koncovkou několikaletého únavného běhání a starostí měla být kolaudace. Napoprvé se ovšem nepovedla. Příslušná skupina úředníků ze stavebního odboru totiž přišla, viděla a v prvním kole zvítězila. Přítel razítko nedostal.

Mezonetový byt měl atypicky řešené schodiště, jehož zábradlí bylo ocelové, přičemž výztuhy mezi jednotlivými jeho sloupky tvořila dlouhá kovová lana, ladící designem nejen s oněmi sloupky a jednotlivými schody, ale i s jinými interiérovými doplňky. Krásná a drahá zakázková práce, člověk by nečekal zradu. Ovšem zástupci stavebního odboru byli jiného názoru. Nezdálo se jim, že výztuha v podobě lan, která jsou sice pevná, ale jako každé lano mírně elastická (což byl právě designerský záměr), dostatečně nechrání například malé děti, které by při maximálním rozkmitání lan mohly nedejbož skrz lana propadnout do atria. Přítel marně vysvětloval, že pravděpodobnost podobného úrazu „vypadnutím“ ze zábradlí je nesrovnatelně menší než pravděpodobnost poranění „upadnutím“ na samotných schodech, a že děti se k němu do bytu dostanou maximálně jednou za několik let. Musel lana nahradit pevnými, neelastickými minitrubkami. Pak teprve razítko získal.

Předkové by dnes razítko nedostali

○ prázdninách jsme se byli s rodinou po nějaké době podívat ve Valašském mu-

zeu v přírodě v Rožnově pod Radhoštěm. Krásné originály i dokonalé kopie starých chalup a fojtství jsou prostě nádherné a neopakovatelné. Všiml jsem si ale, pod dojmem zkušenosti mého přítele, že stará dvoupatrová stavení mají vesměs původní vnitřní schody, které jsou až na výjimky zcela bez zábradlí. Tak se tenkrát totiž stavělo.

Ne, nejde jen o laciné konstatování, že tehdejší stavby by dnes nikdo nezkolaudoval, přestože nadále stojí a slouží. Jde o víc. Můj přítel byl málem podezřelý, že ohrožuje život a zdraví dětí, které k němu téměř nepříjdu a proto byl nucen schodiště nákladně a navíc nekusně přebudovat. Ovšem přes „nebezpečná“ schodiště v rožnovském skansenu projde ročně přes 300 tisíc lidí, většinou rodin s dětmi. Regulační kolaudačně-stavební mašinerie nám trestuhodně zaspala. Tolik dětí ohrožených pádem ze schodů přímo v národní památce financované ministerstvem kultury, to je skandální! V logice úředníků kolaudujících byt mého přítele by přece bylo všechny chalupy přestavět dle aktuálních stavebních norem, což by asi znamenalo vydat na celý skansen demoliční výměr a postavit místo něj něco zcela jiného, nového, skleněného, betonového, cihlového, zkrátka zkolaudovatelného.

Absurdnost kolaudací

Absurdní? A není náhodou stejně absurdní celý proces kolaudace podobné stavby, jakou budoval můj přítel? Jakýsi

státní úředník se přijde jednou či dvakrát podívat na dílo, které jste se stavební firmou tvořili mnoho měsíců či let (samozřejmě s maximálním úsilím, abyste se v něm vy a všichni návštěvníci cítili bezpečně a pohodlně) a milostivě vám vystaví jakési jednorázové potvrzení, že můžete bydlet. Přitom to potvrzení není zárukou ničeho. Kolaudace je inscenace na jedno dopoledne, zatímco samotné bydlení je hra na mnoho let či celý života. Už zítra můžete ve stavbě dělat změny či úpravy, které nikdo nikdy nezkontroluje a neuvidí. Kdyby alespoň kolaudační výměr sloužil jako záruka, že v případě škod na zdraví či majetku způsobených ve zkolaudované stavbě bude za tuto škodu odpovídat stát, když dal zelenou něčemu, co nefunguje, jak má. Ale ani k tomu kolaudační výměr neslouží. A k čemu vlastně to lejštro slouží?

Mimochodem, můj přítel už má v zábradlí místo minitrubek zase zabudovaná lana. Teď už je to jedno, je zkolaudováno.

Mojmír Hampl
ekonom
mojmir.hampl@seznam.cz

ÚŘAD NA ZRUŠENÍ

V této rubrice představujeme úřady, které žijí z peněz daňových poplatníků a jejichž existence je zbytečná nebo dokonce škodlivá. Jsme přesvědčeni, že odstraňování zbytečných úřadů je jediná cesta k omezení korupce a účinná cesta ke snížení daňového břemene.

Správa státních hmotných rezerv

Počet zaměstnanců: 448

Roční rozpočet: 2 miliardy Kč

Z toho na platy: 145 milionů Kč

Činnost: Úřad skladuje ve vlastních i pronajatých skladech ropu a další „strategické“ zásoby nakoupené z peněz daňových poplatníků v celkové hodnotě 25 miliard korun. Kromě ropy úřad skladuje luštěniny, maso a máslo (připomeňme že máslo, maso a obilí navíc kupuje za peníze daňových poplatníků i Státní zemědělský intervenční fond). Úřad dále skladuje 52 nákladních vozidel, 49 cisteren s pitnou vodou, 1500 spacích pytlů, 13 tisíc litrových balených vod, 1500 párů holínek, 1500 konzerv s bramborovým gulášem, 1500 žvýkaček. V loňském roce úřad přikoupil 182 tisíc tun ropy a 39 000 tun nafty, protože na základě direktiv EU musí Česká republika za peníze daňových poplatníků držet ropu a naftu v objemu čtvrtiny roční spotřeby uplynulého roku.

Hodnocení: Držení státních hmotných zásob je pozůstatkem socialismu, kdy stát udržoval zásoby strategických surovin, aby i v případě blokády země trvala výroba těžkého průmyslu. Dnes si vytvářejí případné strategické zásoby samy soukromé firmy na základě vlastního uvážení a státní zásobárna surovin je nadbytečná. V případě lokální katastrofy dokáže lidem nouzově dodat balené vody efektivněji soukromá humanitární pomoc. Strategické vojenské zásoby si udržuje armáda. Státní nákupy ropy zbytečně – skrze zvyšování poptávky – zdražují ropu pro spotřebitele a svádí státní úředníky k nekalému obchodování s ropou (roční obrat úřadu je 40 miliard).

Verdikt: Správa státních hmotných rezerv se přežila. Zásoby by se měly prodat a úřad rozpustit. Privatizací ropy, luštěnin, holínek a bramborového guláše ze skladů Správy státních hmotných rezerv by se dalo získat 25 miliard, roční úspora nákladů na provoz úřadu by činila 2 miliardy a další peníze by vynesl prodej skladů a budov úřadu.

Laissez-Faire, měsíčník pro svobodu jednotlivce. Čte se [lese-fér]. Vydává: občanské sdružení Laissez Faire. Adresa: Bozděchova 8, 150 00 Praha 5. Tel.: 603 228 753, mach@cepin.cz. Redakční rada: Petr Mach, Tomáš Jirsa, Jaroslav Bachora, Dalibor Roháč. Internetový archiv: www.petrmach.cz. Číslo účtu: 1011153517/5500. Náměty, články, reakce, zájem o předplatné, zájem o inzerci uvádějte na výše uvedený kontakt. Registrace MK 8183. ISSN 1212-8597

WEB

KOZUSNIK.CZ

! WEB ZDARMA !

www.topolaneck.cz

NAŠI
KLIENTI

www.premyslsobotka.cz

WEBODS.CZ

ZDARMA JE URČEN VÝHRADNĚ PRO POLITIKY ODS!

Kontakt: Atestační středisko, a.s. | provozovatel služby KOZUSNIK.CZ | www.kozusnik.cz
 Olga Vilímková | ředitelka projektu | tel.: 603 827 062 | vilimkova@kozusnik.cz